

De rwzi-Horstermeer

'Water....wat doen we ermee?' (afb. 1)

Zo luidde de titel van de eerste folder die het Zuiveringschap Amstel- en Gooiland ruim tien jaar geleden uitbracht. Te lang, ruim twaalf jaar, heeft men zich deze vraag moeten stellen als het om het afvalwater uit een groot deel van het Gooi ging. Zo'n 75 rapporten, 50 bestekken en 114 vergunningen waren nodig om thans als antwoord te kunnen geven: de rioolwaterzuiveringsinrichting (rwzi)-Horstermeer; een moderne actief-slibinrichting met een capaciteit van circa 160.000 v.e. en die 5.000 m³ afvalwater per uur kan verwerken.

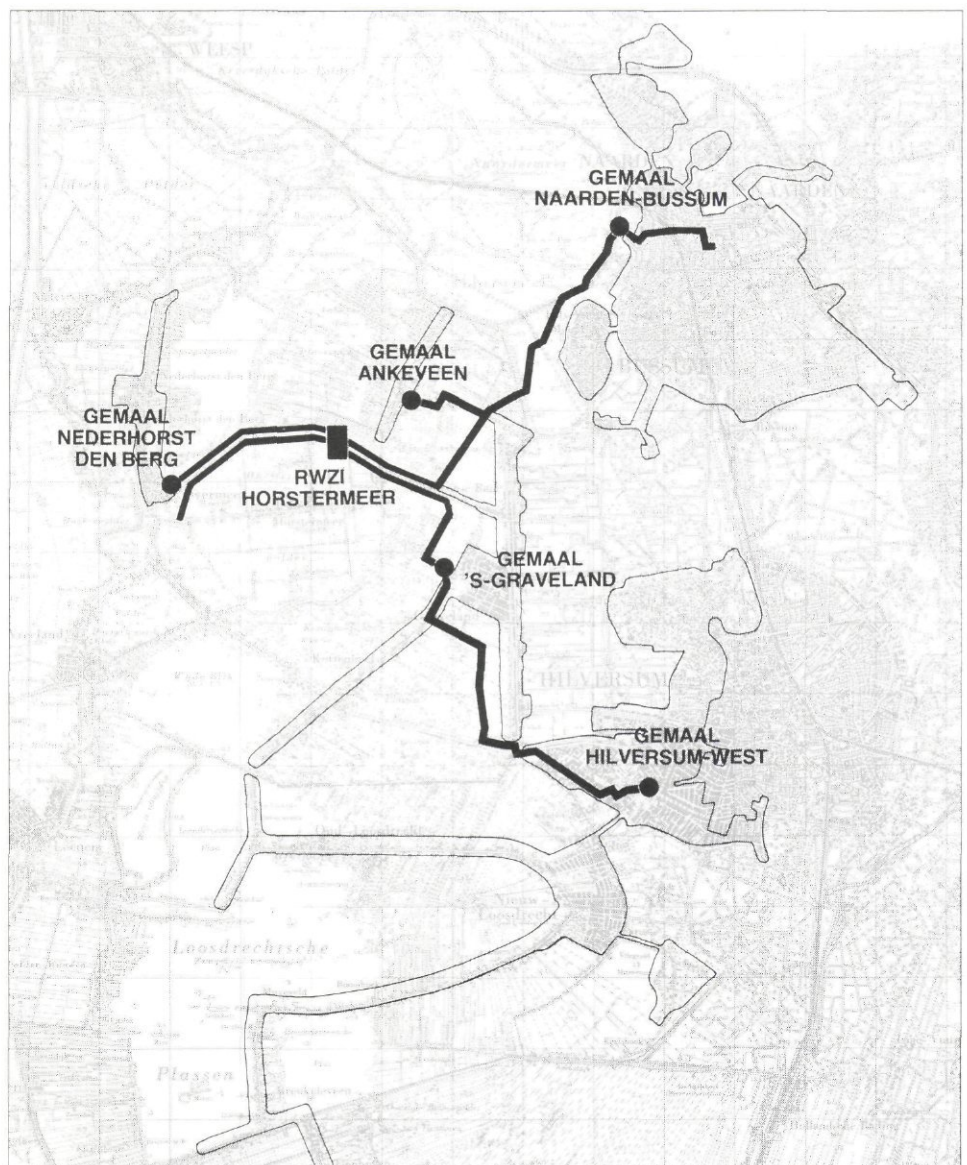
IR. W. VAN DER PANNE

MR. TH. A. G. VERMEULEN

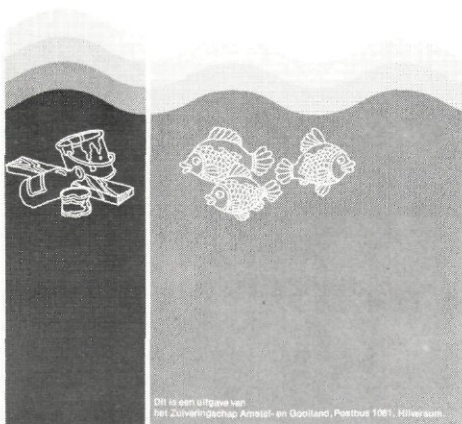
De regionale rwzi heeft een vrij omvangrijk verzorgingsgebied (overzichtskaart afb. 2). Vanuit het noorden wordt het afvalwater aangevoerd vanuit de gemeenten Naarden, Bussum en de woonkern Hilversumse Meent. Halverwege deze toevoerleiding prikt het gemaal voor de woonkern Ankeveen erin. De zuidelijke toevoerleiding begint bij het hoofdrioolgemaal voor Hilversum-West. Op dit gemaal komt via de riolering van Hilversum ook het afvalwater uit de Utrechtse

Afb. 1 - Omslag folder van Amstel- en Gooiland.

Afb. 2 - Overzichtskaart project rwzi-Horstermeer.

Water... wat doen we ermee?

Dit is een uitgraving van het Zuiveringschap Amstel- en Gooiland, Postbus 1061, Hilversum.

gemeenten Loosdrecht en een gedeelte van Breukelen en Maarssen binnen. En ook hier vindt onderweg op de toevoerleiding naar de rwzi een injectie plaats, nu door het gemaal voor 's-Graveland. Uit westelijke richting tenslotte wordt het afvalwater uit de gemeente Nederhorst den Berg aangevoerd. In hetzelfde tracé ligt de effluentleiding van de rwzi met een lozingspunt op (het uitstroomkanaal van) de Vecht. Alles tezamen omvat het project, naast de rwzi zelf, een vijftal hoofdrioolgemalen en circa 24,5 km (pers)leidingwerk met diverse kunstwerken; 5 zinkers, 5 doorpersingen en een uitmondingsconstructie voor de effluentleiding.

De kosten van de rwzi bedroegen f 60 miljoen, de toevoerende werken vergden zo'n f 40 miljoen.

Water....wat werd ermee gedaan?

In de jaren dertig waren grotere gemeenten

zoals Bussum en Hilversum reeds zeer milieubewust. De in die tijd in deze gemeenten gebouwde rwzi's (capaciteit circa 60.000 v.e.) waren zeer modern van opzet en menige vakbroeder diende zich dan ook voor een rondleiding aan. (afb. 3)

Is het gebruik van gasmotoren voor eigen energie-opwekking iets van de laatste jaren? Op rwzi-Hilversum-west draaien twee gasmotoren al bijna 40 jaar! De 'Wet van de remmende voorsprong' heeft inmiddels ook hier toegeslagen. De rwzi's in deze gemeenten voldoen niet meer aan de huidige eisen: te geringe capaciteit, inmiddels beknelde tussen woningbouw (de inspectie had nog geen zone ingesteld voor 'conserverend woningbouwbeleid') en het matig tot slechte effluent lozend op wateren van beperkte omvang, die niet of nauwelijks doorstroombaar zijn. Dan is er in de woonkern Ankeveen een in 1975 gebouwde (mini)zuivering van 750 v.e.

met een (ongewenste) lozing op polderwater. Het afvalwater van 's-Graveland tenslotte werd afgevoerd naar een aantal infiltratievijvers en dat mag voor een goed grondwaterbeheer op zijn minst discutabel heten. Redenen te over dus om deze voorzieningen door de rwzi-Horstermeer te doen vervangen. Ook is een aantal ongezuiverde lozingen op de rwzi aangesloten. Dat geldt met name voor het afvalwater, uit de gemeente Nederhorst den Berg, dat voorheen rechtstreeks op de Vecht werd geloosd. De komst van de rwzi is overigens voor alle gemeenten binnen het afvoergebied een prikkel geweest om hun rioleringsactiviteiten te intensiveren.

Met de constatering, dat op een enkele lint- en verspreide bebouwing na al het geproduceerde afvalwater in het afvoergebied op eigentijdse wijze wordt gezuiverd, komt de betekenis van de regionale rwzi-Horstermeer ten volle tot uiting.

Een regionale oplossing

In het begin van de jaren zeventig werd door diverse gemeenten, die toen nog belast waren met de afvalwaterzuivering, gestudeerd op een oplossing voor het afvalwatervraagstuk in het westelijk deel van het Gooi en het aangrenzende plasseengebied.

Dat het een regionale oplossing moest worden, werd al spoedig duidelijk. Veel alternatieven voor een geschikte lokatie van een nieuwe rwzi waren in het dichtbevolkte en natuurwetenschappelijk interessante gebied niet voorhanden. En daarbij kwam dat de Vecht of het verder gelegen Amsterdam-Rijnkanaal de enige geschikte ontvangende wateren waren voor de lozing van het effluent.

Onder leiding van de provincie besloten eind 1973 de betrokken gemeenten na uitgebreid onderzoek de Horstermeerpolder in de gemeente Nederhorst den Berg te kiezen als de meest geschikte vestigingsplaats voor een regionale rwzi. (afb. 4).

De probleemoplossende bijdrage van de rwzi-Horstermeer mag apart vermeld worden. Rondom de oude, thans te verwijderen installaties is de woningbouw veropgerukt. Aan moderne milieu-eisen kon ten aanzien van (ontvangend) water, stank en geluid (bij lange na) niet meer worden voldaan. Het wooncomfort in de betrokken buurten zal er aanmerkelijk op vooruit gaan. Genoemd mag ook worden de probleemoplossende bijdrage voor de bedrijvigheid. Met name in Hilversum, Bussum en Naarden is sprake geweest van een verdringing van de industriële functie uit het stedelijk gebied. Sinds 1970 zijn daar geen nieuwe bedrijfsbestemmingen gecreëerd, zodat het areaal met bestemming industriële bedrijven in de regio Gooi en Vechtstreek (in totaal ongeveer 250 ha) met zo'n 10 ha is afgenomen.

Van de redelijkerwijs nog voor uitgifte als bedrijventerrein in aanmerking komende 11 ha bestaat ongeveer de helft uit voormalige rwzi-terreinen!

Milieu-effectrapportage

In augustus 1974 is het zuiveringschap formeel opgericht. Een jaar later, november 1975, besloot het algemeen bestuur om op grond van het streven naar een optimale afstemming van afvalwateraanvoer en zuiveringscapaciteit de regionale rwzi in twee fasen te bouwen, elk met een capaciteit van 90.000 v.e. (totaal dus 180.000 v.e.).

De eerste fase (het zuidelijk afvoergebied) zou in 1980 gereed moeten zijn, de tweede fase (het noordelijk afvoergebied) in 1985.

Voorjaar 1976 ging het ingenieursbureau Witteveen en Bos aan de slag met de opdracht voor het ontwerp van de eerste fase. Onder druk van een strak tijdschema lag een half jaar later een aantal rapporten op tafel, waaronder een milieu-aspectenrapport (mar). Dat laatste was destijds een novum. In het mar is een opsomming gegeven van alle voor- en nadelen van het project, de tijdelijke en de blijvende. Waar mogelijk zijn de diverse aspecten gekwantificeerd; genoemd kunnen worden oppervlakte- en grondwater, bodem en slib, lucht, geluid, landschap en ecologie, hygiëne, een risico-analyse en verkeer. Met de technische studies is het mar vervolgens naar instanties en belangengroepen voor commentaar verzonden. Het mar heeft voorts een maand officieel ter visie gelegen. Dat werd aangekondigd in een advertentie in de streekbladen, waarin tevens werd gewezen op de bestemmingsplanwijziging en de informatieve rol die het mar daarbij vervulde.

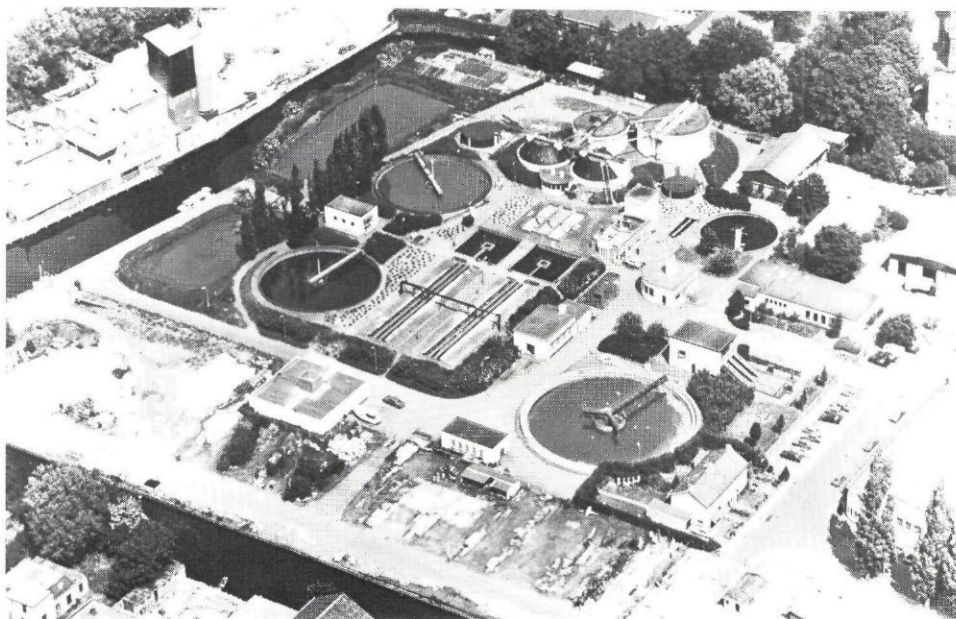
Daarop zijn een zes-tal reacties binnengekomen. De gemaakte kanttekeningen bij de plaatskeuze, grondwater en kwel, verkeer en geluidsbelasting en de te stellen effluent-eisen zijn alle verwerkt in de definitieve versie van het mar, d.d. mei 1978.

In mei 1981 is een wetsontwerp milieu-effectrapportage bij het parlement ingediend, dat eerst in 1985 de eindstreep haalde. De wet verstaat onder een milieu-effectrapport 'een openbaar document, waarin op systematische en objectieve wijze de te verwachten gevolgen voor het milieu van een voorgestelde activiteit en van de in dat stadium redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven in hun onderlinge samenhang worden gezien'. Een goed mer dient derhalve in elk geval:

- volledig en objectief te zijn;
- alternatieven, waaronder de nul-variant, te beschrijven;
- de te verwachten gevolgen van de alternatieven voor het milieu te bevatten;
- regels van openbaarheid en inspraak in acht te nemen en
- door onafhankelijke deskundigen te worden getoetst.

Hiertegen afgezet kan geconstateerd worden dat het mar voor de rwzi-Horstermeer geen nulvariant inhield. Dat is te verklaren uit het feit dat het principe-besluit tot aanleg reeds genomen was en dat de lokatiekeuze reeds vastlag (zie hiervoor). Onafhankelijke toetsing vond niet plaats. Aan de andere belangrijke voorwaarden is voldaan. Desalniettemin heeft het mar een (te) geringe

Afb. 3 - Rwzi Bussum.

Afb. 4 - Rwzi-Horstermeer.

rol gespeeld bij de verlening van de benodigde vergunningen. Het ontbreken van een formele koppeling en de nog tot 1980 lopende ruimtelijke ordeningsprocedure tot wijziging van het bestemmingsplan (zie hierna) zijn hiervan onzes inziens de oorzaak.

Bestemmingsplan

De procedure tot de wijziging van het bestemmingsplan heeft drie jaar geduurd. In maart 1977 wordt het ontwerpplan in het kader van het vooroverleg aan 26 instanties toegezonden die alle reageerden met kritische beschouwingen. Bijna een jaar later wordt het ontwerp-plan met het mar als bijlage, ter visie gelegd; de bezwarenronde bij de gemeenteraad levert 11 bezwaarschriften op, waaronder een brief met 231 handtekeningen uit Ankeveen ('s-Graveland). Voornaamste onderwerpen: stank, geluid, verkeersoverlast (tijdens de bouw) en de visuele aantasting van de polder, het 60 pagina's tellende mar ten spijt.

In juni 1978 volgt de vaststelling van het plan door de gemeenteraad. De bezwarenronde bij gedeputeerde staten levert 6 bezwaarschriften op.

Ruim een jaar gaat voorbij en in oktober 1979, laat voornoemd college weten 'dat de bezwaren niet hebben geleid tot onthouding van goedkeuring aan het plan'.

Daarna gaat één particulier in kroonberoep, die onaanvaardbare stank- en geluidshinder blijft verwachten bij zijn op circa 400 meter afstand gelegen woning. Na intensief overleg trekt betrokkene het beroep in en wordt het plan in april 1980 onherroepelijk. De bestekken voor de eerste fase liggen al

geruime tijd klaar. Met het oog op de opgelopen ruim twee jaar vertraging neemt het algemeen bestuur in maart 1980 het besluit om de gefaseerde bouw te verlaten en het gehele project in één bouwstroom uit te voeren. De capaciteit van de rwzi wordt nog één keer bijgesteld, nu tot 160.000 v.e., en de bestekken worden aangepast aan de nieuw ontstane situatie. Bij de uitwerking blijkt, dat voor een optimale situering van de vier nabezinktanks een extra strook grond van circa 125 x 25 m aan het zuiveringsterrein zou moeten worden toegevoegd. Grond die overigens al in eigendom was verworven, maar... helaas niet was opgenomen in het bestemmingsplan. Ook deze partiële wijziging heeft zijn procedurele verloop en zo kan twee jaar later, maart 1982, het hoofdstuk bestemmingsplan definitief worden afgesloten.

Vergunningen

Voor het gehele project waren 114 vergunningen benodigd! Voor de rwzi zelf 16 stuks; 8 bouw- c.q. aanlegvergunningen, 2 kapvergunningen, 2 keurontheffingen van de waterkwantiteitsbeheerder, 1 provinciale grondwateronttrekkingsvergunning, 2 lozingsvergunningen op grond van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (WVO) en 1 Hinderwetvergunning.

Uit de specificatie wordt duidelijk dat de 'integrale milieuvergunning' het aantal vereiste vergunningen in dit geval niet terugbrengt. De 'integrale milieuvergunning' op te nemen in de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne, houdt in één beschikking rekening met de milieu-aspecten hinder, gevaar, schade, luchtverontreiniging, geluid en afval. Indirect kan wel een koppeling

worden gelegd met de WVO-lozingsvergunning van de rwzi, door middel van een aanwijzing van gedeputeerde staten.

Voor de 5 gemalen waren zo'n 25 vergunningen vereist, ongeveer in gelijke verhouding betrekking hebbend op de ruimtelijke ordening, hinder, grondwateronttrekkingen en lozingen van bronneringswater op oppervlaktewateren (kwaliteit en kwantiteit).

Voor de ongeveer 25 km leiding met kunstwerken waren zo'n 75 overheids-toestemmingen nodig (3 per km!).

Het betreft hier 18 aanlegvergunningen, 11 grondwateronttrekkingen, 23 tijdelijke lozingsvergunningen van waterkwantiteits- en waterkwaliteitsbeheerder, 20 ontheffingen om wegen of waterkeringen te mogen kruisen en nog enkele kapvergunningen.

De procedures van vergunningverlening hebben om intensieve begeleiding gevraagd. Het zuiveringschap heeft daartoe een projectorganisatie in het leven geroepen.

De meeste tijd en energie is gegaan naar de vergunning voor onttrekking van grondwater tijdens de bouw van de rwzi zelf.

De verlening heeft bijna 3 jaar geduurd, de aanvraag moest tweemaal met nadere informatie worden aangevuld en er vond veelvuldig overleg plaats.

Mede dankzij de intensieve begeleiding is het aantal beroepszaken beperkt gebleven tot twee. Het ging hier om de vergunning voor onttrekking van grondwater bij de aanleg van een gedeelte persleiding en om de vergunning voor lozing op oppervlaktewateren van bronneringswater. Het betrof hier een kwetsbaar gebied in de gemeente 's-Graveland, een gemeente die toch al geplaagd wordt door veel bodemverontreinigingen en daardoor nu extra oplettend is geworden. De terzake ingediende schorsingsverzoeken zijn steeds in het voordeel van het zuiveringschap beslist.

Tenslotte

In de navolgende artikelen wordt het project Horstermeer van diverse kanten belicht. Gekozen is voor een opzet waarin alleen de bijzondere aspecten van het project aan de orde komen; voor de technische details is volstaan met een overzicht van feiten en gegevens.

De laatste bijdrage plaatst de rwzi tenslotte tegen de achtergrond van het (integrale) waterbeheer van de Gooi en Vechtstreek.

Het komt goed uit dat de voorraad folders 'Water,... wat doen we ermee?' vrijwel uitgeput is. Een nieuwe brochure zou de titel kunnen krijgen 'Water,... wij doen er wat mee!'